

Пастирска или политичка путовања папе Јована Павла II

Мр Зоран Милошевић

Јован Павле II је папа који је више путовао од свих својих претходника. Чак 10 одсто свог времена провео је на путу. На тим путовањима питања вере су му била споредна, а доминантна она из традиционалне друштвене доктрине Римокатоличке цркве.

Предност у наметању те доктрине има Европа, укључујући и српске државе, те отуда, на све начине, утишава проблеме у земљама тзв. трећег света. То, опет, има за последицу честа путовања баш у те земље. Јер, докле његови агенти, свештеници и други обављају послове широм Европе, он смирује незадовољство широм „трећег света“. На тим путовањима затро је аутентичне теологије као што су: теологија ослобођења, црна теологија и др. Истовремено, даје подршку диктаторским католичким режимима који су продужена рука САД, а ускраћује је ослободилачким покретима. У Европи подржава најконтроверзније католичке редове, попут организације *Opus Dei* („Божије дело“). У Хрватској је наговестио проглашење Алоџија Степинца за свеца, чиме је признао континуитет римокатоличке политике према Србима, показујући, при том, пут којим ће та црква ићи.

Увод

О вери, религији и теократским политичким концепцијама много се писало и пише а, судећи према тренутном развоју догађаја, тек ће се писати. Тотални феномен је „вечни“ проблем (политичке) социологије. Ипак, многи социолози, политиколози и други из (не)црквених редова покушавају да им оспоре право да се критички баве вером, религијом и црквом. Представници феноменолошке оријентације у социологији религије, Ј. Вах на пример, сматрају да једино религиозни људи могу говорити о наведеним проблемима.¹ Том екстремном, али и ненаучном ставу могу да се придодају и многи други примери² који указују на перманентну тежњу да се *порекне* право лаичкој, нецрквеној социологији и политикологији, па чак и оној из редова конкурентских

¹ Д. Б. Ђорђевић, *Бег од цркве*, „Нота“, Књажевац, 1984, стр. 13.

² Роберт Ватноу, на пример, негира социологију као науку. Основни аргумент је атеизам и секуларизам те дисциплине, који је, према Ватноу, потребан само да би се социологија разликовала од теологије. Роберт Ватноу: *Наука и свето*, у зборнику: *Повратак светог?*, „Градина“, Ниш, 1994 (приредио Д. Б. Ђорђевић), стр. 157–166.

црква, да под „критичко око“³ постави веру, религију, цркву и њене представнике. А да она има шта да каже више је него очигледно, посебно када се анализира *пракса* појединих цркава и њихова (зло)употреба вере у политичке сврхе. Када је реч о (зло)употреби вере, посебно је вешта Римокатоличка црква (РКЦ). Њен политички ангажман често завија у црно многе породице и народе – о чему наша историја убедљиво сведочи. Тако се религија љубави (што би требало да буде хришћанство) претвара у идеологију освајања и уништавања аутентичних народних вредности. Да је и сада на сцени ојачала католичка офанзива казује и Мојца Дрчар-Мурко, која пише да забринутости има места јер *офанзива* према Истоку значи „да управо католичка црква води друштвену обнову Европе, која неће бити више ни комунистичка ни капиталистичка, већ ће бити наслоњена на социјалну доктрину католичке цркве“.⁴ Да би се тај програм лакше спровео, између осталог, потребно је порећи нецрквеним ауторима право да критички валоризују тежње и поступке Римокатоличке цркве. Она са својом верском и друштвеном доктрином претендује и на српске просторе, о чему историјска наука заиста има много да каже. У том наступу, који је изричито политички, често у комбинацији са специјалним ратом,⁵ крчи пут планетарној доминацији не осврћући се на последице.

Јасно је, међутим, да национални и индивидуални идентитет није глина која може да се меси према потребама моћника, па сви европски народи, посебно они на њеном истоку, бивају суочени с дилемом да ли да се покоре или да остану верни себи и својим коренима – како духовним, тако и материјалним, или све то треба одбацити и сврстати се иза Папе у походу на друге народе, другачије културе и амбиција од оних који су замишљени у крилу Римокатоличке цркве. Конверзија значи усвајање наметнуте доктрине, понашање према њеним захтевима, али и превредновање и заборав целокупне дотадашње историје.

У наметању властите доктрине у оквиру РКЦ дошло је до неких новина. Наиме, папа Јован Павле II инструментализовао је у ту сврху и своја путовања по свету. Тако, посетом конкретної држави обави многе значајне политичке активности: подржи или не подржи одређену политичку снагу или оријентацију верника; провери функционисање свештеничких и политичких католичких организација или постави темеље некој организацији која треба да доведе католика (католике) на власт – ради се о организацијама као што је пољска „Солидарност“.⁶ При томе, магична снага вере умногоме му олакшава посао.⁷

³ О негативним учинцима лојалности видети код Ј. Сперковича: *Лојалност и ефикасност*, „Књижевне новине“, Београд, 738/87. стр. 6.

⁴ *Покрстањена, снова евангелизирана Европа*, „Дело“, Љубљана, 1. мај 1990, стр. 27 (суботна прилога).

⁵ Jean Mari Muller: *Стратегија ненасилног деловања*, КС, Загреб 1986, стр. 114–160.

⁶ С. Чук, Папеж Јанез Павел II, „Огњишче“, Копер, 5/90, стр. 30 (прилога) (хронологија папиних путовања преузета је (углавном), од тог аутора).

⁷ Све дилеме око вере, њеног смисла итд. лепо је објединио и исказао познати руски књижевник Лав Николајевич Толстој у спису *Па шта да радимо*, код нас штампаног у: *Публицистички списи 1855–1909*, „Просвета“–„Рад“, Београд, 1969.

Папа Јован Павле II (*Karol Wojtyła*) родио се 18. маја 1920. у Пољској.⁸ Године 1978. изабран је за папу. Пре тога, 456 година папе су били искључиво Италијани, а сада је на челу РКЦ Словен – Пољак Војтила. Година 1978. у католичком свету позната је као година „трију папа“.⁹ Контрверзе око тих догађаја још нису разјашњене, а дилеме и даље трају. Рекло би се да папа Јован Павле II не може без таквих догађаја. Поједини аутори приписују му да је у младости сарађивао с нацистима, па се, да би избегао одговорност, склонио у РКЦ. „Почетком 1940. године један млади пољски трговац, запослен у хемијској компанији (*I. G. Chemical Company*), продавао је нацистима цијанид који се користио у Аушвицу (*Auschwitz*). Он је, такође, као хемичар учествовао у производњи гаса којим ће се у злогласном концентрационом логору извршити помор милиона Јевреја и припадника осталих народа. Уплашен за свој живот он је после рата потражио уточиште у католичкој цркви (култу) и крајем 1946. године постао њен свештеник. Године 1958, постаје најмлађи пољски бискуп. Занимљива је историја његовог папинства. Након само 30 дана устоличења, његов претходник је потајно убијен¹⁰ да би он преузео папство као папа Јован Павле II“,¹¹ пише протестантски теолог Тони Аламо.

Кардиналски збор изабрао је 16. октобра 1978. за 264. папу РКЦ пољског кардинала Војтилу, који је узео службено име Јован Павле II. Његовим доласком на чело цркве, несумњиво, настале су значајне промене у политици те цркве према другима, посебно према православним народима Европе и народима тзв. трећег света. Његов политичко-религиозни портрет показује одређену сагласност између његове личности и врста промена које је наметнуо властитој цркви, али и свету.

После самог чина избора, иза ватиканских зидина, већ је створена представа о профилу новог папе. Тако је, наводно, на питање новинара „какав ће тон дати Војтила својој владавини“ следио одговор: *војнички!*

⁸ Метод Бенедикт: *Папежи од Петра до Јанеза Павла II*, „Мохорјева дружба“, Цеље, 1989, стр. 266.

⁹ С. Чук, исто, стр. 29.

¹⁰ Марко С. Марковић, *Православље и нови светски поредак*, ИД „Образ“, Београд, 1994, стр. 68–69 (наводи сазнања Давида Јелопа да је Војтилин претходник убијен јер је припремао „чистку“).

¹¹ Томе Аламо додаје и следеће: „Данас овај човек управља моћном организацијом у Америци која се назива Јеврејска фондација (*Jewish Federation*) као и једном од многобројних огранака названом *Католичка обавештајна мрежа* (*Cult Awareness Network*), чије су жртве како хришћани тако и припадници осталих религијских заједница. Папина обавештајна мрежа није ништа друго него наставак Хитлеровог Министарства вере (*Ministry of Cults*), ... Многи Јевреји су одустали од подршке папиној Јеврејској федерацији: рабин Аврам Купер (*Abraham Cooper*), али и декан Симон Визентал Центра (*Simon Wiesenthal Center*) се одрекао места у комисији федерације. Многи други јеврејски лидери су следили његов пример, нарочито од тренутка када се сазнало за директну умешаност Јеврејске федерације у акције ПЛО-а ... Данас је један од најважнијих папиних саветника Ото Амброс (*Oto Ambros*), ратни злочинац осуђен на нирнбершком процесу“ (Тони Аламо, *Дијаболични папа*, „Свечаник“, Београд, 1–2/93, стр. 36).

А познаваоци биографије Карола Војтиле из времена његовог бискуповања у Пољској наглашавају да је он „папа борбе и вере“.¹² Сараднике и пријатеље, такође, бира према том начелу. „Војтилин круг била је особито скупина борбених католичких интелектуалаца, конзервативних националиста, што се окупљају око друштва 'Знак' и Краковског тједника 'Tygodnik Powszechny'“.¹³ Папа је, сведочи Новак, јака личност која влада *чврстом руком*, руком која се не тресе. Не дозвољава да му заповедају, слуша савете, али тешко дозвољава да на њега утичу када се за нешто одлучи (а обично се одлучи јако брзо). Истовремено, људи који раде у Римској курији кажу да Јован Павле II жели да *одлучује лично*, такорећи о свему, и о стварима које би иначе морао да препусти другима.¹⁴ У времену које је обухваћено анализом, истраживачи су уочили следеће Папине особине: склоност тријумфализму, и неколективном одлучивању, несклоност дијалогу с другим црквама, наклоњеност милитантним¹⁵ католичким организацијама, каква је Заједница и ослобођење (*Comunione e Liberazione*), склон је духовном колонијализму и противник је плурализма. Све то није утицало на доносиоце предлога, а потом и одлуке да се Папа прогласи човеком године. Између осталих, учинио је то и познати немачки лист „Die Welt“.¹⁶ Папина аутентичност своди се на измене формалних ствари, што је видљиво и из образложења предлога: „Иван Павао II надомјестио је застарјели церемонијал људским, неусиљеним понашањем и показао се горућим заговорником људских права.“¹⁷ Но за човека године га је предложило нешто више: постао је осјетним симболом религиозне обнове у свијету“.¹⁸ Другим речима, иако Папа није много унапредио морал и није постигао квалитативно нова решења у односу богати-сиромашни, постао је човек године због тога што је успео да обнови веру а да не такне у питање моралног оправдања експлоататорског светског трговинског система (што иначе католички бискупи чине), што указује да се иза свега крију неки други интереси.

Три месеца после избора за папу, Јован Павле II кренуо је први пут у иностранство – у Мексико. Од тада су његова путовања медијско-политички догађаји који се преносе милионима људи. Социолози су уочили ту посебност и већ су, реагујући на новину, израчунали да је Папа од 1990. године 10 одсто свог времена провео на путу, односно да је прешао толико километара да би могао да обиђе двадесет пута

¹² Андреј Новак, *Папа Карол Војтила, политички портрет и биографија*, „Цанкарјева заложа“, Љубљана-Загреб, 1984. стр. 60.

¹³ *Исто*, стр. 61.

¹⁴ *Исто*, стр. 85.

¹⁵ Ту особину уочио је и Александар Антонић: *Војни аспекти политике Ватикана*, „Војно дело“, Београд, 1–2/94. стр. 20–34.

¹⁶ А. Бујак/М. Малински: *Иван Павао II, Кршћанска садашњост*, Загреб, 1980, стр. 151.

¹⁷ Да није тако показали смо у нашој књизи *Политика и теологија*, посебно у питању „Косово, људска права и Ватикан“, Градина/ЈУНИР, Ниш, 1994, стр. 76–85.

¹⁸ А. Бујак и М. Малински, *Исто*, стр. 151.

Земљину куглу, или да два пута оде на Месец и назад.¹⁹ Зато је стекао надимак „путујући Папа“. Међу световњацима вероватно најстрожу оцену Папи дао је немачки социолог Хорст Хорман, назвавши га (у својој књизи) „Светим лудаком“.²⁰

* * *

Католицизам није само вера, религија, он је и политика.²¹ Неки католички аутори чак тврде да би католичка вера и црква биле мртве да нема католичке политике.²² Одмах се, дакле, намеће и питање шта Папа на путовањима проповеда: веру или политику и да ли обоје, или нешто, ипак, преовлађује. Чини се, ипак, да Папина путовања имају доминантно политичке циљеве, а тек у безначајном делу и верске. Јер, РКЦ и јесте позната по томе што политичким средствима успоставља и шири своју веру.

За првих шест година папства Јован Павле II обавио је више од 20 путовања (са посетом Хрватској укупно 62). Ниједан папа пре њега није мобилисао толико људи, средстава јавног информисања и др., као он. Више од стотину проповеди и говора које је имао указују на веома ограничен репертоар тема, јер се често понављају. У суштини, то је понављање традиционалних начела католичке друштвене доктрине. „Тенденције његовог говора – како у теолошким тако и у друштвено-политичким питањима – никако нису усмерене ка настављању развоја реформи наставком другог ватиканског сабора,²³ већ ка утврђивању

¹⁹ С. Чук, *исто*, стр. 29.

²⁰ Даље од Хормана, свакако, иде адвентистичко тумачење Даниловог пророштва. Они сматрају да је Папа антихрист (у откровењу Јовановом каже се да он – антихрист – има број 666). Званична Папина титула, кажу адвентисти, написана је у папској тијари (Папина владалачка и првосвештенска круна). Кад се саберу бројне вредности латинских слова, у тој титули, добија се тачно антихристов број: 666.

V I C A R I V S F I L I I D E I
5 +1 +100 +0 +0 +1 +5 +0 +0 +1 +50 +1 +1 +500 +0 +1 = 666

Православни одбацују тај „доказ“ јер сматрају, између осталог да не могу све папе бити антихристи. Видети: Лазар Милин, *Црква и секте*, књ. 6, Београд, 1982, стр. 277.

²¹ Антон Стрес, *Осеба ин дружба, Преглед католишкег друштвеног наука*, „Мохорјева дружба“, Цеље, 1991, Јанез Јухант и Рафко Валенчић, *Друштвени наука цркве*, „Мохорјева дружба“, Цеље, 1994, као и наш приказ: *Католици, нацизам, марксизам*, „Борба“, Свет књиге, 1. септембар 1994, Београд, стр. II.

²² Да је ово тврђење претерени одраз неверовања показује рад З. Милошевића *Зашто у СПЦ нема клерикализма*, у зборнику: *Шта нам нуди православље данас?*, „Градина“, Ниш, 1993, стр. 77–84 (приредила Гордана Живковић).

²³ Супротан став има хрватски социолог Никола Скледар. Он каже: „Што се догматско-теолошких схватања Папе тиче, ту се он наравно, креће строго у оквирима службене теологије црквеног учитељства како је она (ре)дефинисана документима Другог ватиканског сабора. У конкретним социјално-политичким питањима еластични је, времену примеренији, па као такав савременом свету и човеку и прихватљивији. Папа Јован Павле II залаже се за нови међународни економски поредак, за реформу међународног трговинског система...“ У религијском смислу папа Јован Павле II, сматра Скледар, заступа неоконзервативну постконцилску струју у Цркви, која тендира централистичкој, инте-

тобоже неограничених позиција црквеног учитељства“.²⁴ У том наступу Папе, међутим, уочавају се и две противуречности: 1) модерна, привлачна и јавно успешна форма његовог наступања, те традиционални, несензационални садржаји његових порука, и 2) као ниједан папа пре њега, Јован Павле II говори против политичких функција цркве – пре свега свештенства – а један је од најисполитизованијих папа нашег века.

Када су нобеловац Габријел Гарсија Маркес и председник чилеанске хришћанскодемократске странке Габриел Валдес посетили Папу, између осталог и због положаја сиромашних у Јужној Америци, те проблема у вези са теологијом ослобођења, Папа није хтео да чује оно што су посетиоци наумили да кажу. Прекрстио је руке и хтео да прекине посету – сведочи Валдес. Једноставно, Папина друштвена доктрина, коју је морао да усвоји као свештеник и развија као бискуп и папа, није му дозвољавала разумевање за другачије визије (које нуди теологија ослобођења). Отуда многи социолози сматрају да Папа заговара једнострану слику света, тј. искључиво решења која нуди католичка друштвена доктрина.

Путовања

Од распуштања црквене државе 1870. године, пуних 90 година, због срамоте коју је Светој столици нанела италијанска грађанска револуција, ниједан папа није напустио Рим. Тек је папа Јован XXIII, чији је изричити задатак био да отвори врата и прозоре Католичке цркве модерном свету, после скоро сто година, напустио хоше за дурење папа – које су сами, иначе, изабрали. Време папских путовања око света започело је с Павлом VI, који је, између осталог, обишао Израел, Индију, САД, Португалију, Турску, Колумбију, Уганду и Филипине. Папа Јован Павле II, дакле, није први папа који је путовао на мисију, али је први Папа који живи од тих путовања.

Јован Павле II своја путовања увек означава као „пастирска“, тј. као средство духовног пастирства. Али, то је сумњиво већ и на основу увида у сусрете које Папа има по земљама чији је гост. Он, наиме, осим са бискупима, има директне сусрете још само с политичким руководством. „Верници при посетама представљају, заправо, само декор испред којих тече употребљив, режиран (управо тако као и обредно љубљење бетонске полетно-слетне стазе аеродрома у главном граду сваке државе), шоу-програм, јер је и стискање руку и љубљење деце већ унапред испланирано. И пренатрпани програм, који често предвиђа само неколико часова за једну државу са више милиона католика 'наглом оцу' једва дозвољава могућност да добије стварни утисак о

гравитичкој „Цркви одозго“ која све више наглашава „вертикалу науштрб хоризонтале“ (Никола Скледар, *Доктринарни профил папе Ивана Павла II*, „Теме“, Ниш, 1–2/90, стр. 136–137).

²⁴ Адалберт Кримс, *Fenomen Wojtyła (Папежев динамични конзервативизем)*, Часопис за критико знаности, 71–72/84, Љубљана, стр. 17.

држави и људима или да се позабави пастирским питањима државе домаћина“.²⁵

Садржинска и логистичка основа путовања већ је унапред у Ватикану брижљиво припремљена, уз сарадњу апостолског нунција и представника бискупске конференције земље домаћина. Посете делују убедљиво, чак и спонтано, захваљујући глумачким способностима Карола Војтиле, који игра веома убедљиво унапред припремљене улоге (познато је да многи политичари узимају часове глуме код професионалних режисера и глумаца). Више стотина проповеди и говора које је обавио садржински нису донели ништа ново, међутим, полази му за руком да остави утисак као да говори конкретно за присутне људе, те да је тему изабрао специјално за њих. Дејство његовог говора, дакле, није у садржини, већ у његовој личности и његовом наступу, који имају одређени магнетизам за масе и медије. Стил који користи папа Јован Павле II у извођењу својих мисионарских путовања, са становишта духовног пастирства, благо речено, није одговарајући, али је делотворан инструмент у објављивању и пропагирању црквене и „државне“ спољне политике.

Јован Павле II упутио се 28. јануара 1979. у Мексико да би преузео отварање Трећег пленума латиноамеричке бискупске конференције (CELAM III).²⁶ Латиноамеричка црква је од времена шпанског освајања у 16. веку увек била на страни власти, међутим, на бискупској конференцији у колумбијском градићу Меделину, 1968. године, извршен је историјски заокрет. У закључном документу се, између осталог, каже: „Веру у Исуса Христа црква мора потврђивати са убедљивом солидарношћу према сиромашним. То значи, желимо присвојити њихове проблеме и битке те говорити у њихово име. Наша вера се мора конкретизовати жигосањем неправде и тираније те бојем против несносних услова живота.“

Та изјава, као и сличне касније, није се допала конзервативним круговима. (Дуго је трајала напетост пре него што су бискупи одлучили да прихвате наведени документ. На тако нешто натерала их је стварност, оличена у другим верским заједницама, које су преузимале социјално старање о сиромашнима, чиме су изазвале велике конверзије верника. Ради се, пре свега, о сектама. Дакле, да би очували стадо бискупи су морали и да послушају своју савест, и да крену у акцију, па макар се конфронтирали са влашћу и Ватиканом). Ватикану и латиноамеричким

²⁵ Адалберт Кримс, *Пасторална путовања кот средство политике*, Часопис за критико знаности, 71–72/84, Љубљана, стр. 22.

²⁶ Латиноамеричка бискупска конференција била је позната по заговарању теологије ослобођења, која се у анализи друштвене стварности ослања на марксистичке поставке, пре свега на класну борбу. Видети: Гулио Гирарди: *Кршћанска вјера и историјски материјализам*, „Стварност“, Загреб, 1986; Ивица Маштруко; *Алтернативне кршћанске теологије*, у зборнику: *Религија и друштво*, Завод за уџбенике ..., Београд, 1988, стр. 147–162; Сениша Зриншчак; *О једном покушају теолошке елаборације проблема ослобођења у савременом свијету*, „Културни радник“, 3/90, Загреб, стр. 65.

диктаторима, од почетка сукоба, циљ је био да ревидирају, на новом пленуму, усвојени меделински документ. Тако је у мексичком индустријском граду Пуеблу текао CELAM III у знаку конфронтације између конзервативног и напредног крила латиноамеричке цркве, па се са стрепњом очекивао однос новоизабраног папе²⁷ према том спору.

На сам дан отварања бискупске конференције папа Јован Павле II проповедао је свештеницима и монасима о Маријином божијем путу у Гвадалупу. Помињао је на опозиционо понашање и друштвено-политички радикализам, да би потом наставио: „Будите свештеници и монаси а не социјалне или политичке вође или функционери какве световне снаге. Зато понављам: Не умишљајте да служите Јеванђељу ако покушамо нашу свештеничку харизму разводнити са претераним интересом за опширно подручје световних проблема“.²⁸ Тиме је указао на основни правац свог говора и у Пуеблу. Потом је пред бискупима осудио неке нове интерпретације Јеванђеља (теологију ослобођења), које уносе пометњу у црквене и лаичке редове. Нагласио је да је у супротности са црквом веровање да је Христос деловао политички, да се борио против римске превласти и власти и да се уплео у класну борбу. То Адалберт Кримс коментарише на следећи начин: „Ако помислимо да се у цркви говори о Христовом наслеђу, онда нам постаје јасно шта је Папа мислио у погледу латиноамеричке цркве: *никакве политичке активности, никакве борбе против америчког империјализма и против владајуће олигархије, одрицања од класне борбе*“.²⁹

Прва дужност бискупа, према Папином схватању, јесте да бди над чистотом учења, да се бори против атеизма, као основног узрока нечовечности, без обзира на карактер власти – наравно, осим ако није атеистичка. У вези с тим уочавају се барем две нелогичности. *Прво*, проглашење атеизма основним узроком нечовечности за католика у Јужној Америци, који изузетно пати од католичких диктатора, не значи друго до давати отворену подршку онима који крше људска права у име борбе против атеизма и комунизма. *Друго*, како је добро приметио Гирарди, то значи да латиноамеричка црква нема право на посебност, да се не уважавају локалне прилике – историјске и конкретне, а све у име става да људска мисао не може судити Божијој речи, јер она суди човековој. „Тако нас послушност Божијој ријечи лишава права да мислимо, бранећи посвећену истину од људског погледа. Ту је разлог, на примјер, отпору цркве према аристотеловској знаности, прије, а послје према науци о природи, Галилеовој астрономији и Дарвиновој биологији, одбијању знанственог проучавања Библије и, на концу, актуалан отпор хуманистичким знанственим дисциплинама попут психоанализе и социологије религије“.³⁰ Ту Папа заборавља да само

²⁷ Адалберт Кримс, *исто*.

²⁸ *Исто*.

²⁹ *Исто*, стр. 24.

³⁰ Гулио Гирарди, *исто*, стр. 53–54.

слободни људи могу слободно да изаберу и Бога – све друго је насиље и хегемонија. „Само људи способни за човечанску љубав могу љубити Бога“, вели с правом Гирарди, и додаје: „Као што је љубав Божија без људске љубави лаж, тако је и објављена истина без људске истине лаж“.³¹

Седам месеци после одласка из Пољске да преузме папску столицу, 2. јуна 1979, папа Јован Павле II, вратио се у домовину. Како је то било прво Папино путовање у комунистичку државу, изазвало је огромно интересовање, пре свега медија (управо су медији и започели стварање култа непобедивог Папе). Говорило се о продору у совјетску државу, а кардинал Франц Кенинг пророковао је „потрес чак до Урала“.³² Главни Папин мото био је: „Поновно уједињење Европе на хришћанским основама“.³³ У том духу текли су и његови говори. Заговарање хришћанске јединствене Европе Папа је увек везивао с осудом атеизма. Већ првог дана посете Пољској изговорио је молитву (на Тргу победе у Варшави): „Молимо да снаге атеизма – снаге смрти – не буду снажније од снага живота, светлости вере“.³⁴ Медији, посебно немачки, позитивно су коментарисали Папине изјаве, закључујући да „још ниједан политичар није Совјетском Савезу негирао право на Источну Европу“.³⁵

„Путујем у срце огромног континента – Африку, која је од мисионара прихватила бакљу хришћанске вере“. Тим речима се папа Јован Павле II опростио, 2. маја 1980, на римском аеродрому пре него што је кренуо на свој пети велики пут у иностранство, у шест афричких држава. Иако је сада познато да је у прошлости постојала тесна веза између колонијализма и католичког мисионарства, Папа је у свакој прилици хвалио мисионаре као праве јунаке афричког континента. Према његовом убеђењу, храбри мисионари нису имали ниједну другу бригу осим духовног благостања Африканаца. Дакле, иако су историјске чињенице биле другачије, Папа је увек убеђивао слушаоце да је у Африци Свето писмо понуђено и слободно прихваћено. Међутим, сами Африканци имају другачије мишљење, које потврђује афричка народна

³¹ Исто, стр. 57, Упоредити Леонардо Бофл, *Кај со теологије третјег света?* „Знамење“, 2/89, Марибор, стр. 147–154.

³² Касније је М. Горбачов у једном интервјуу италијанским новинама, који је пренела и „Дружина“, признао да је „перестројку“ осмислио Ватикан, а да су остали „историјски“ процеси приликом постпапиног боравка договорени у Пољској.

³³ Да је ЕЕЗ, односно уједињена Европа од Атлантика до Урала, замисао РКЦ, односно Ватикана, показано је у раду *Уједињена Европа – Европа регија операционализација католичке друштвене доктрине?*, у „Политика и теологија“, „Градина“ / ЈУНИР, Ниш, 1994.

³⁴ А. Кримс: исто.

³⁵ У својој књизи Адалберт Кримс: *Karol Wojtyła Papst und politiker*, Köln, (Пахл-Ругенстеин), 1986, поновио је раније тезе у разним часописима, пре свега „Action kritisches Cristenien“ (Беч). Између осталог, он тврди да источна политика Јована Павла II носи снажан печат пољских прилика. Таква политика је сагласна америчкој политици, што сведочи о снажном утицају америчке политике у Ватикану.

пословица: „Када су дошли белци имали смо земљу ми а они Библију. Данас имамо ми Библију а они земљу“.³⁶

На том континенту Папа је говорио искључиво као бели, европски човек. Реч колонијализам или апартхејд ниједном није изустео. Међутим, веома често је говорио о хришћанском идеалу моногамије и о хришћанској породици. И остале теме које је начинао биле су европски обојене: атеизам, слобода вере, свештенички целибат, планирање рађања, побачај итд. У Киншаси је, уз велико одобравање масе, жигосао корупцију. Међутим, најкорумпиранијег управника француског и белгијског капитала, бруталног мучитеља *Мобута*, који се дан пре Папиног доласка венчао у цркви, удостојили су да за време Папине празничке божије службе потресно клечи на почасном месту.

Када се 12. маја 1980. Папа вратио у Рим изјавио је: „Истински сам осетио велику радост при томе што сам истим народима посредовао Божију реч као што су је пре сто година посредовали мисионари“.³⁷ Тиме је, нехотице, проблематику свог путовања сажео у кратку формулу да посланство још увек схвата као пре сто година.

Бразил је сада са више од 100 милиона католика највећа католичка земља на свету. У тој држави Папа је боравио од 30. јуна до 11. јула 1980. године. У Бразилу су постојали тешки политички сукоби, не само између цркве и војног режима већ и унутар саме цркве. Још 1964. године, када је *лучем* срушена народна влада, већина бискупа је аплаудирала³⁸ спаситељима од комунизма. Затирање и социјалне последице „Бразилског привредног чуда“ после неколико година довели су до радикалне измене мишљења, што је произлазило из католичке базе и нижег свештенства, које се, коначно, није зауставило ни код виших црквених чинов. Већ 1971. године све бискупске скупштине заузеле су став против бразилског модела. Најкасније до 1977. године та критика (теологија ослобођења) постала је опште добро бразилске бискупске скупштине, тачније њене већине, јер мањина, око 15 одсто од 348

³⁶ А. Кримс: *исто*, стр. 26.

³⁷ Познати социолог Макс Вебер римокатоличку варијанту хришћанства није сматрао изворним хришћанством. На једном месту је забележио: „Руско хришћанство је било и јесте чак и данас, у својим специфичним изразима у великој мери древно хришћанство. Ако неко обрати пажњу на неку ауторитарну цркву, покушаће да открије у којој инстанци је уложена последња непогрешива моћ...“ У РКЦ то је Папа, код протестаната то је „реч“, Свето писмо, а у православљу је, према изворном схватању, црквена заједница, сједињена у љубави. Видети: Андреас Е. Бус, *Макс Вебер и Азија*, Градина/ЈУ-НИР, Ниш, 1994, стр. 119.

³⁸ То није никакав изузетак. Аустралијанка Ана Пателе-Греј о католичком понашању, када је њен народ у питању, каже: „Преко 60.000 људи мога народа изгубило је живот. Њихови извори били су отровани. Били су нападнути и на стотине их је стрељано. Читава племена су умрла од козица. Жене и деца били су силовани и полно злоупотребљавани. Мушкарцима су ножевима резали полне органе. Бебе су до рамена затрпавали у песак и потом су им секли главе... ЦРКВА ЈЕ БИЛА САУЧЕСНИК ПРИ УБИЈАЊУ МОГ НАРОДА а и због одузимања деце од мајки да би их окупљали у мисионарским центрима да би од њих начинили другоразредне белце, да би служили овима.“ Опширније о тој католичкој варијанти „данка у крви“ Карл Вебер; *Знамење*, 3/90, Марибор, стр. 201.

бискупа, сагласна је са службеном владином доктрином националне обнове и безбедности. У свом говору бискупима, који је сматрао најважнијим између 68 говора и проповеди у Бразилу, Јован Павле II позабавио се баш тим расколом бискупске скупштине, рекавши: „Оно што вас повезује снажније је од свега што би вас могло расколити или одвојити. Ако ми дозволите да говорим из угла личног искуства, као члан неке националне скупштине, нећу оклевати да свака манифестација бискупске скупштине изазива толико већи учинак, говорим о присном, дубоком и трајном учинку за који није обавезно да изазове пажњу, колико се више у њој огледа јединство као душа колегијалности бискупа. Бискупска скупштина на којој се не осећају сви бискупи као чланови сиромаси. Зато је потребно разумети и позицију мањине“.

Тај Папин став бискупи, а и медији, разумели су као подршку мањини и као критику већини бразилске бискупске скупштине. То убеђење потврдио је и сам Папа, позвавши бискупе да буду, пре свега, највиши богослужитељи и учитељи истине, а не политички и привредни стручњаци. „Вама као бискупима потпуно је јасно да вам је забрањено све што служи као политичко нагињање на коју страну, или било каква зависност од ове или оне политичке идеологије, односно овог или оног система“.³⁹ Потом их је позвао да поштују уставну власт, што значи да бразилска црква мора поштовати војну диктатуру и да јој је политички отпор забрањен. Нешто касније, Ватикан је преко службених докумената (енциклика) осудио теологију ослобођења као супротстављену Божијем науку. На крају, Папа је поручио сиромашнима: „Сачекајте да богате почне пећи савест, добровољно ће вам уступити део свог богатства.“ Зато није чудно што је један владин званичник, на крају Папине посете, изјавио да његова влада у потпуности стоји иза речи високог госта и наговестио излазак брошуре с насловом „Јоао а Јоао“ („Јован и Јован“), у којој ће компаративно штампати говоре Јована Павла II и бразилског преседника Јоаоа Баптиста Фигуереида, како би се увидело њихово начелно сагласје.⁴⁰

Пре него што је дошао на Филиппине, Папа је добио писмо од 72 филипинска свештеника, у којем је, између осталог, писало. „Плашимо се да ће се Ваша посета показати као велика фарса, пуна спољног сјаја, али безначајна“. Потом су свештеници изражавали страх да би Папино

³⁹ Адалберт Кримс, *исто*.

⁴⁰ На путу по Јужној Америци Папа није наилазио само на разумевање као код влада. Индијански покрет Тупац Катари (Кечуји) уручио је, преко својих представника, папи Јовану Павлу II писмо у којем је писало: „Ми Индијанци Анда и Америке закључили смо да је добро искористити Вашу посету како би Вам вратили Свето писмо које нам за пет стотина година није донело ни љубави ни мира ни правде. Узмите дакле, молимо, Свето писмо опет назад и дајте га нашим тиранима јер они записана морална правила требају више од нас. Откако се Кристофер Колумбо овде искрцао наметали су нам неку културу, неки језик, неку веру и некакав систем вредности што је, све заједно, европско. Неки су тумачили да је Свето писмо међу њих дошло као колонијални пројекат. Оно је било идеолошко оружје колонијалног напада“. Видети: Leonardo Boff, *Бог прихаја пред мисионарјем*, „Знамење“, 3–4/92, Марибор, стр. 102.

пастирско путовање неизоставно доделило папски благослов некој, у суштини, неправедној и нечовечној ситуацији чије су жртве. И поред тога, Папа је 18. фебруара 1981. стигао у Манилу, главни град Филипина, где га је дочекао католички диктатор Фердинанд Маркос.⁴¹

Филипини су држава у Азији са католичком већином, а црква је подељена на присталице и противнике диктатуре. Свештенике и монахе који бране права сиромашних влада и неки бискупи оптужили су да се мешају у политику и подржавају субверзивне елементе, чак и да су комунисти. Прва проповед коју је папа Јован Павле II имао у Манили била је намењена, између осталог, свештеницима и монасима, којих је било 6.000 у катедрали. Папа је поновио формулације које је већ употребио у Мексику и Бразилу: „Ви свештеници и монаси нисте социјалне или политичке вође или представници неке световне организације. Зато не смете своју харизму разводњавати претераним интересом за опширно подручје световних проблема“.⁴²

Следећег дана, дакле док је још Папа био присутан, председник Маркос је лично, преко телевизије, коментарисао изјаве папе Јована Павла II. Према Маркосу, Папа је забринут због либералних и марксистичких елемената у цркви. Папа је, истакао је председник, *подржао* његову филозофију владања. Те диктаторове изјаве нико није демантовао – ни Папа, ни званични представник за информисање.

Посебан значај придаван је Папиној посети острву шећерне трске Негросу. Радници на тамошњим плантажама припадају најексплоатисанијој групи становништва: 58 одсто радника не прима ни минимални доходак, а 80 одсто нема никакве социјалне сигурности. Папа Јован Павле II означио је као неправедно ако у истом друштву неке групе имају благостање и моћ, док широки слојеви становништва не могу да обезбеде средства за одговарајуће издржавање својих породица. Осврћући се на власнике плантажа, додао је: „Прави хришћански изазов нуди се онима који поседују земљу и њоме управљају. Знам да су многи између вас, као власници плантажа или колонисти, искрено забринуте за добробит својих радника; ипак, црква се, свесна своје одговорности, осећала дужном да вам увек изнова предочава идеал љубави и правде.“ Потом је Папа наставио да објашњава да речено значи поштовање законских права сваке заједнице како би се обезбедио мир као услов општег благостања и да насиље не може бити решење. Многе је тај Папин иступ разочарао. Зато су сложено закључили да *Папа има исти модел за сав „трећи свет“*. Богатима је покушавао да пробуди савест (иако су довољно доказали да је немају); сиромашне је упозоравао да се клоне насиља и класне борбе, као и марксистичке идеологије, а

⁴¹ С. Чук, *исто*.

⁴² Knut Walf, *Варљива емотност с помоћју римскеага централизма*, „Знамење“, Марибор, 1984, стр. 59. После тога, готово по правилу, када би Папа најавио одлазак у неку земљу многи верници и верске организације РКЦ протестовале су против његовог доласка у њихову земљу. Тако је и са европским посетама, осим на Истоку.

напредном свештенству забрањивао је политичку активност. Самокри- тика је била потпуно одсутна када се радило о „трећем свету“.⁴³

На Папу Јована Павла II, 13. маја 1981, изведен је неуспешни атентат. Спас свог живота испред хитаца атентатора приписао је делу Божије мајке из Фатиме и обећао да ће на годишњицу атентата кренути на божији пут у Португалију. Папа је, иначе, повезао датуме – дан (13. мај) када је на њега извршен атентат и дан из 1917. године када се у Фатими, наводно, први пут појавила (приказала) Марија. Иначе, његов пут у Фатиму, заиста сјајно организован, превазишао је оквири личне захвалности. На политичку димензију тог путовања указао је амерички дневник „International Herald Tribune“, 11. маја 1982. године. У њему је речено да Папа неће изјавити ништа необично, међутим, чињеница да говори у Фатими, антикомунистичком центру, даће његовим речима посебан значај. Педесет година, наглашавао је часопис, светилиште у Фатими је центар Римокатоличке црквене опозиције према комунизму. Они се ослањају на „другу тајну“, када се 1917. године Мадона приказала тројици чобана, рекавши им да ће мир доћи када се Русија преобрати у веру, иначе ће ратови избити и догодиће се прогон цркве, а Папа ће много трпети. Од тада је Фатима позната и ван Португалије као центар десног католицизма и црквеног антикомунизма. За време фашистичке диктатуре, која је трајала с изразитим католичким предзнаком и подршком бискупа, Фатима је била њено духовно оправдање. Одржала се до 25. априла 1974. године. Међутим, ни после пада фашизма значај Фатиме није измењен. Ту су почињали десничарски католички крсташки походи против наговештених државних реформи, молило се за изборе и победе десних странака над левим странкама итд.

Папа је на општој аудијенцији говорио о борби између сила добра и зла, и о претњи злих сила које извиру из атеизма. То је многе аналитичаре и религиологе навело да нагласе „чудну“ подударност у формулацијама председника САД Регана и Јована Павла II. Следећа посебност Папиног боравка у Португалији јесте његово отворено оправдање португалског колонијализма. И то све због тога што су Португалци ширили католичку веру и спроводили евангелизацију, коју поштује сав католички свет и захваљује због тога португалском народу: од прашума Амазона до севера Јапана, преко Африке и Индије, португалски мисионари преносили су Христово име. Чак је нагласио да португалским језиком и сада говори неколико држава Африке и Далеког истока и цео Бразил. Међутим, Папа је ћутао о томе шта су све у тим државама где се сада говори португалски учинили у „име Христа“, од трговине робљем, преко уништења домаће привреде, читавих заједница и њихове културе, до покоља.

⁴³ Charles Foubert, *Филипини: протисловља в папезевих беседах ин дејањих*, „Знамење“, 2/81, Марибор, стр. 176. Медији су, иначе, прећутали Папину посету поморској бази војске САД „Субиц“, где је био гост у Главном штабу Седме америчке флоте на Пацифику. Папа није проговорио ни о 30.000 војника САД у америчким базама на Филипинима (шта они ту раде и кога штите?).

Од 31. октобра до 9. новембра 1982. Папа је боравио у Шпанији, што је био најдужи боравак у некој од европских држава. Формални повод био је обележавање 400-годишњице од смрти Терезе Авилсе. Католичка црква у Шпанији била је један од главних ослонаца Франкове фашистичке диктатуре. Папа је у посету Шпанији дошао неколико дана после велике изборне победе Социјалистичке радничке странке, чиме је посета добила додатни политички значај. Наиме, први пут после грађанског рата Шпанија је добила социјалистичку владу, чији се шеф изјашњавао као атеиста.

Поред бројних тема (развод брака, заштита од трудноће, побачај, социјално партнерство, положај слободног предузетништва, одбацивање класне борбе, итд.), чија је политичка обојеност била несумњива, пажњу је привукло Папино лично посвећење 29 чланова „Божјег дела“ у свештенике.

„Божје дело“ је било у време шпанског фашизма једна од привредно и политички најутицајнијих католичких организација у Шпанији. На врхунцу своје моћи поставила је 18 министара у Франкову владу. И сада има знатан утицај, пре свега на медије, на универзитетима, у банкарству и у сектору привредног власништва. Папе Јован XXIII и Павле VI нису марили за *Свету мафију* (наслов књиге француског аутора Yvona de Vallanta).⁴⁴ Међутим, за време понтификата Јована Павла II „Света мафија“ се неслућено развила. Око 45 дана пре доласка у Шпанију Јован Павле II уздигао је „Божје дело“ у личну прелатуру Римокатоличке цркве, а убрзо потом установитеља те организације прогласио је свецем. Зато се „Божје дело“ није случајно свесрдно ангажовало око организовања и пропаганде Папине посете Шпанији.

У Шпанији је Папа говорио о својој омиљеној теми: јединственој Европи на хришћанским основама од Атлантика до Урала. Његову посету углавном су финансирали католички верници добровољним прилозима. Свештенство их је позвало да допринесу посети Светог оца и решавању најхитнијих проблема Римокатоличке цркве у свету. После обрачуна трошкова Папине посете преостало је око милион немачких марака (5,5 милиона аустријских шилинга), о чијој је употреби одлучивао лично Папа. Он је тај износ поклонии издавачком заводу „Божјијег

⁴⁴ Папа Јован Павле II, 17. маја 1992. године на Тргу св. Петра у Риму, прогласио је Ескриву за блаженог оснивача „Божјијег дела“. Како је било примедба на ту кандидатуру, оне су решене тако што комисија није саслушала њихове подносиоце. Видети А. Ј.: *Јосемарија Есцрива је нови блажени*, „Дружина“, Љубљана, шт. 18, 3. маја 1992. шт. 21, 24. мај 1992. стр. 2, и *Опус Деи заврчава очитке*, „Дружина“, Љубљана, стр. 2.

Највередостојније виђење (изнутра) „Божјијег дела“ (које се социолошки може сврстати и у тајна друштва) дао је Клаус Стеиглер: *Опус Деи, поглед изнутра*, „Стварност“, Загреб (без године издања). Општа запажања су да организација развија ауторитарност, жељу за освајањем света, секташку методологију, дух инквизиције, манипулацију итд. Књига је потресно сведочанство о врбовању малолетника и о методама њихове индоктринације, начину инфилтрирања у медије, школски систем, политичке и финансијске институције итд. Међу припадницима „Божјијег дела“ има и Срба.

дела“, који издаје католички часопис „*Ya*“, а његови коментатори су многи пропагатори Франкове диктатуре.⁴⁵

Закључак

Иако у чланку нису анализирана сва Папина путовања, могу се уочити одређене константе његове политике када је у питању како свет, тако и његови делови.

Уочљиво је да Папа у земљама „трећег света“ подржава католичке диктаторе (сада католичку демократију) иако је јасно да су те владе под снажним утицајем Сједињених Америчких Држава, препоручујући сиромасима у тим земљама да чекају боља времена за решавање својих проблема. Јасно је, такође, да предност код Папе има Европа.⁴⁶ На том подручју прокламовао је свој програм католичења од Атлантика до Урала. У ту сврху је снажно насрнуо на православна подручја, што је узроковало и слабљење односа са Православном црквом, која се супротставља том походу. Какав је Папин програм католичења и стварања јединствене Европе најбоље илуструје наговештено проглашење Алојзија Степинца за свеца. Тиме је Србима и другим православцима показао куда намерава да води Римокатоличку цркву.

⁴⁵ *Напетости мед Церквијо третјега ин првега света*, „Друштво 2000.“, Љубљана, 17–18/91, стр. 139: „Црква преузима функцију конкретнoг историјског тоталитета. Оправдава и заговара постојећи друштвени поредак, који народ у одређеном времену осећа као тлачење, крајње искоришћавање и неслободу.“

⁴⁶ Папин боравак није анализиран у Хрватској због недостатка релевантних података о посети. Тренутно објављени подаци су под снажним утицајем актуелне политике, тако да политички критички подаци, као и они неутрални, тек почињу да се објављују. Наравно, религиолози су и ту у неповољном положају, пошто стручне публикације излазе знатно спорије од штампе.